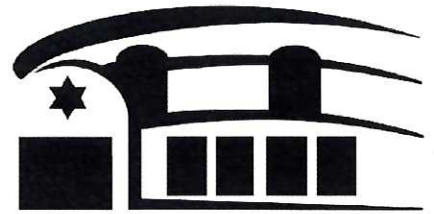

BRS AFTERNOON KOLLEL

Sponsored by Frohlich Financial Group, LLC

SURVEY OF SHAS SUGYAS

קִים לִיה בִּדְרָבָה מִיְנִיָּה: #6 WEEK

RABBI EFREM GOLDBERG

פֶּרֶשֶׁת וִישָׁב תְּשַׁעִּיט

THIS WEEK'S LEARNING HAS BEEN SPONSORED BY

PEGGY AND PHIL ZIMMERMAN

IN MEMORY OF HIS FATHER

MICHOEL BEN SHRAGA FAVEL HALEVI

*TO SPONSOR A WEEK OF LEARNING, EMAIL RABBI SHABTAI AT RSS@BRSONLINE.ORG

The Dr. Yitzchak Belizon z"l
BEIS MEDRASH OF BRS
בֵּית מִדְּרַשׁ יִצְחָק יֵעֶקֶב בֵּלִיזֹן שֶׁל ק"ק בֹּקֵה רֶטוֹן

כללי קלב"מ

בו יבוארו ענייני קים ליה בדרכה מיניה בתשעה
כללים וסביבו ביאור רחב לבאר שרשי הדברים
מתוך סוגיות הש"ס ודברי הראשונים והאחרונים

חובר בעזרת ה' יתברך

על ידי

מיכאל ויגון בלאאמור"ר הרה"ג יצחק שלימ"א שילוני

מנחם אב תשנ"א

ירושלים תובב"א

מהדורה שלישית מורחבת

על ידי

מיכאל שילוני

שבת תשס"ז

העתק והכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים הש"ע

עין משפט
בר מצוה
10 א מיי מיל מילי רחל
ומורה ופס הלכה ד
סנה לזון קפול
נח ב מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ג ב מיי מילי רחל
סנה עין עין
ד ד מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ה ה מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ו ו מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ז ז מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ח ח מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ט ט מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
י י מיי מילי רחל
סנה לזון קפול

והרא במיתה ומלכות. ורבע מלקוח וממון ומיתה ומלכות
תרחיבה נפקי מנכרי רשעו דמשמע אס נתייבי נהדי
מלקוח מיתה או ממון משום רשעה אחת אחת מהייזי וע"ג דמנכר
ליה ארבעים יכנו לא יזיקי מ"מ און לו לומר דילקא ולא ימות
כמו שנוקא ואינו משלם לחמור:

איגורו כדפרקי הגהרסדים (פאהרין)
דף פ"ה (ס) וע"ג דגמי ממון ומלכות
אמרינן לדון צממון אפילו ממונה
קולא (ט) חס משום דחס רחמנה
אמנה (י) לא תשקול ממונא מיניה
והפרייה מוציא (יא) קשה לרשב"א
לז"ל קרה מנהג דצי חוקיה נפקא
ללא חילוק בין שוגג למודי וכי היכי
דצמיד לא תשקול מיניה ממונה
ותפטריה מתקלה אף שוגג לא תשקול
מיניה ממונה ותפטריה מגלות ואומר
ר"י דלא שייך לנקושי שוגג למודי כי
הכי גוונא ליה שנין פדיון עמיסה שזה
דפדיון של מיד לפוטרו ממיתה ופדיון
של שוגג לפוטרו מגלות:

ואח"כ נמצא ההורג בפירות
ההומס פ"ה סך דרשה
מואסה בענין דס סיקרי ולא עיין כאן
ומיהו יס לקיים פירוש דהך סוגיא
לדמעתה דמוקמי' ואחיה בענין להקיש
שופכי דמים לנגלה ערופה אחיה כנאמן
דלומר חנק חמור כמנוחם בפרק ד'
מימות (ס"ג דף ע"ג) דלמאן דלומר חנק
קל יליף סייק ברובא מנקוס ינקס
הלך לדידה אימיר ואחיה נעטר
לנערפה העגלה ואח"כ נגזלה ההורג
וקלא דולחין לא יפטר דרטיין ליה
לכרענה צ"ב בתרא דכריתות (דף ע"ו)
עלמין עגלה ערופה אח"כ שער
יוה"כ מיעו: **בזה** דה"ל בקופין
ומטור עורף. וא"כ ממול עורף מלן
והו ערפו כמי דמשמע עורף ממש
ויש לומר דכ"פ עגלה ערופה (פ"ט)
(דף ע"ו) גמר עריפה עריפה ממש
העורף: **ברור** ל"ז מיתה פשה. ומהאי טעמא
כו. הוה מלי לנימיר היתא למ"ד
מנח חמור אלף למ"ד מנח קל כ'ו:
ברור ל"ז מיתה פשה. ומהאי טעמא
לא הוה משעיין מן האור
לס' יתכן סכין בלתי הוי גמי מיתה
יפה: **לפי** שמיצו מומתים בידי
שמים. דכתיב וגם צעלו יומת דע"כ
לא כתיב ארס קלמיר דכתיב מות יומת
המכה רוחה הוא וגו' על ריחמו אחיה
הורגו כו"ג ודאי כתיב דמי ופק
על גו דרטיין מיניה פ"ק דטעמיה בידי
(דף ע"ו) וחס) כתיבה צעלס כן מיתה
השור היינו מדכתיב יומת ולא כתיב
יומת וכ"כ כולה להכי הוא דלמא
אס כן ליכמוז השור יתקל כצעלס
ולשוקו א' נמי וגם צעלו יומת'
הלך שמע מיתה מרתי: **יכול** אף
בידי אדם כן. יס מינה דהיכי צני
למילן מיתה צדי ארס מומיה צדי

לא תקחו בופר. משמע נמי אס תמרגו לא תעשנו ממון: דאמר
רחבנא. שזיה הוא דמשעיין לאו לנשמעיין דלא תעביד זיה מרמי
אלא לנשמעיין צמיזי מיתה לכה שלא יפדה צממון: לא תקחו
בופר דיום. קא ק"ד לא תעביד זיה מרמי לזרנג צממון גלות
וממון: וצריכי דאי אשמעיין מודי.

והרא במיתה ומלכות וצריכא דאי אשמעיין
מיתה וממון משום דהרא בגופיה והרא
בממוניה לא עבדינן אבל במיתה ומלכות
דאידי ואידי בגופיה אימא מיתה אריכרא
היא ונעביד ביה ואי אשמעיין מיתה ומלכות
דחתי בגופיה לא עבדינן אבל מיתה וממון
דהרא בגופיה והרא בממוניה אימא נעביד
ביה צריכא (א) ולא תקחו בופר לנפש רוצח
למה לי (ב) דאמר רחבנא * לא תשקול ממונא
מיניה והפרייה מקמלא (ג) לא תקחו בופר לגוס
אל עיר מקלמא (ד) למה לי דאמר רחבנא לא
תשקול ממונא מיניה והפרייה מן גלות ותרי
קראי למה לי חד בשוגג וחד במודי וצריכי
דאי אשמעיין מודי משום דחמור איסוריה
אבל שוגג דלא חמור איסוריה אימא לא ואי
אשמעיין שוגג משום דליכא איבוד נשמה
אבל מודי דאיכא איבוד נשמה אימא לא
צריכא (ה) ולא"י לא יכופר לדם אשר שופך
בה כי אם ברם שופכו למה לי מבעי ליה
לכרתניא (ו) מנין ישאם נתערפה עגלה ואח"כ
נמצא ההורג מנין שאין פומרין אותו שנאמר
ולא"י לא יכופר לדם אשר שופך בה וגו'
ואחיה תבער הדם הנקי מקרבך למה לי
מבעי ליה לכרתניא (ז) מנין למומתים בסיף
שהוא מן הצואר ת"ל (ח) ואחיה תבער הדם
הנקי מקרבך הוקשו כל"פ שופכי דמים
לעגלה ערופה מה להלן מן הצואר יאף
שופכי דמים מן הצואר אי מה ד"הלן בקופין
וממול עורף אף כאן בקופין וממול עורף
(ט) אמור רב נחמן אמר רבה בר אבהו אמר
קרא (י) ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה
יפה (יא) כל חרם אשר יחרם מן האדם לא
יפדה למה לי מבעי ליה לכרתניא (יב) מנין
ליוצא ליהרג ואמר אחד ערכו עלי מנין
ישלא אמר כלום שנאמר כל חרם אשר יחרם
מן האדם לא יפדה יכול אף קודם שנגמר
דינו כן ת"ל מן האדם ולא כל האדם (יג) ולרבי
חנניא בן עקיבא דאמר נערך מפני שרמיו
קצובין דאי כל חרם מאי עביד ליה מבעי
ליה לכרתניא (יד) רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן
בן ברוקה אומר לפי שמיצו למומתים בידי
שמים שנותנין ממון ומתכפר להן שנאמר
(א) אם בופר יושת עליו יכול אף בידי אדם כן ת"ל חרם מן האדם לא יפדה ואין לי
אלא מיתות המורות שלא יתגה שנגנת לכפרה מיתות קלות שציתנה שנגנת
לכפרה עמון ת"ל כל חרם ולא ממילא מלא תקחו בופר שבעת מינה לא תשקול
ממונא מיניה והפרייה כל חרם ל"ל אמר רבי בר חמא איצטרין ס"ד אמניא

הני
שמן (י"ז) ומיך מהר"ס כיון דליהוקס מיתה שור ליתתה צעלס נקיט נמי מיתה צעלס צדי ארס ליתתה צעלס שעל ידי שור:
מיתות קלות שניתן לכפרה מנין. פי' קבוצי' כגון עשוד כוכבס וצבא וגילוי עריות שניתן שנגנת לכפרה ע"י קרן וכן רוח
מיתה שנגמול לכפרה ע"י גלות וקשה דל"כ למקסא אמאי איצטרין מרס וכל מרס ולא מקחו ג' קראי בלא תקחו בופר וצממון
אפי דחד לררן עלייה וחד לררן יידיה שניתן שנגמול לכפרה דהיינו מיתות קלות לפ"ה לכן נראה דמיתות קלות לא תשיב אלף הנהו
שניתן שנגמול לכפרה ע"י ממון או ע"י קרן אבל רוח לא ימן שנגמול לכפרה ע"י ממון אלף על ידי גלות והי"ס דבייחא און לי אלף
מיתות המורות כלה ימן שנגמול לכפרה ע"י קרן דהיינו כל מיתות קלות וצ"ל מיתות קלות וצ"ל מיתות קלות וצ"ל מיתות קלות
ולמול וקלל אצו ולמו וגו' נפס ומגדף אלוה דרען דמיתות כרתותם (דף ע"ג) כתיב מיתא קרנן על שנגמול לכתיב לעוקה שנגמול
פרט למגדף שאין צו מעשה ורשע ומיתות קלות (ט) מן עשוד כוכבס וצבא ועריות דים סין כתיב ומואל קרנן על שנגמול ופירן ולא מניח
שמע מיתה מלא תקחו בופר ומהתם שמעיין כל מיתות המורות ולמה לי קרא למיתות המורות אלף למיתות קלות ודאי כתיב קרא ומשני
דליצטרין מתי קראי למיתות המורות חד לררן עלייה שלא ימן שנגמול לכפרה כלל וחד לררן יידיה שניתן שנגמול לכפרה על ידי גלות
קשה לרשב"א דמאי איצטרין קרא למיצי מיתות קלות כגון עשוד כוכבס וצבא ועריות דמה שייך סס כופר למ"ד כופר היינו דמי
ניקח ומיך רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה לעעמיה דלמא צפרק שור אגנת ד' וה' (י"ב דף ע"ג) וימן פדיון נפשו דמי מניק:

לא תקחו בופר. משמע נמי אס תמרגו לא תעשנו ממון: דאמר
רחבנא. שזיה הוא דמשעיין לאו לנשמעיין דלא תעביד זיה מרמי
אלא לנשמעיין צמיזי מיתה לכה שלא יפדה צממון: לא תקחו
בופר דיום. קא ק"ד לא תעביד זיה מרמי לזרנג צממון גלות
וממון: וצריכי דאי אשמעיין מודי.

ללא לפרוק נפשיה צממון חל אמניא
משום דתמיזי אפסוריה אלף צממון
ליפרוק נפשיה צממון מגלות: ואי
אשמעיין שוגג. למשום דלזן צממון
איציד נשמה להכי לא לפטריה צממון
אלף לז"ל: אב"א מודי. משום איציד
נשמה אימיר יתקול ממונא וקייסי
כפי צירלה: כי ב' אים ברם שופכו.
ולא צפדין ממון למה לי מלא תקחו
בופר נפקא: שאין פומרין אותו. לומר
כדי נמכפר בעודו ספק שהעגלה
מסכרת על הספק: ואחיה תבער. מר
עריפה כתיב: מיתה פשה. כתיב ומלך
הקיימניס שימות מנח: כל חרם וגו'.
מ משמע לשון חייבי מיתות כמו וציה
לנאליס (שמות כג): עריכו עלי.
ואע"פ שערך אינו לפי דמים אלף לפי
שנים לא אמר כלום דלמתייה קרע
הכל והאי מרס לזן קהל: שדריכו
קצובין. מורה לפי שנים ולא דמי
לאומר דמינו עלי דלמים אין לו (א) אלף
ערך יש לו: שמופתין בידי שמים.
כגון יס שנגמול סרוו חל הנפס
דכתיב זיה יומת ולא מיתת צדי (ב) מות
דנפקא לן בגמרא (דף ע"ו) מות
יומת המכה רוחה הוא על ריחמו
אחיה הורגו ואי אחיה הורגו על
ריחמו שורו והאי יומת צדי שמים:
יכול אף. חייבי מיתות צ"ד יפדו
ממון: חרם (ג) מן האדם. אלף
שמוציא מרס: אלף מיתות המורות
שלא ניתנה שנגנת לכפרה. כיון
דקרא לא פריס כל מיתות מימתיין אי
שדית הן מוראל לזון ממונו מנילו
אלימות חמורות ומאי יניכס ולי
העשה חצויה בצמיו או גונב נפש
מישראל שאין כפרה כחושה שנגמול
שאין כרה מדוניו דלמיצי חקמא
שנגמול: מיתות קלות. היינו כל מיתות
החמורות (ד) כל כרת על זדוני בלא
המראה יס כפרה שנגמול צממול
כגון עשוד כוכבס וצבא ועריות אי
רוחם שים כפרה שנגמול צממול: ואי
ממילא. שמענה לה מלא תקחו בופר
הא גבי רוח כתיבה וימנה כפרה
שנגמול ואשמעיין קרא שלא יליל את
עמנו צממון ולמה לי מו כל מרס:

הני
שמן (י"ז) ומיך מהר"ס כיון דליהוקס מיתה שור ליתתה צעלס נקיט נמי מיתה צעלס צדי ארס ליתתה צעלס שעל ידי שור:
מיתות קלות שניתן לכפרה מנין. פי' קבוצי' כגון עשוד כוכבס וצבא וגילוי עריות שניתן שנגנת לכפרה ע"י קרן וכן רוח
מיתה שנגמול לכפרה ע"י גלות וקשה דל"כ למקסא אמאי איצטרין מרס וכל מרס ולא מקחו ג' קראי בלא תקחו בופר וצממון
אפי דחד לררן עלייה וחד לררן יידיה שניתן שנגמול לכפרה דהיינו מיתות קלות לפ"ה לכן נראה דמיתות קלות לא תשיב אלף הנהו
שניתן שנגמול לכפרה ע"י ממון או ע"י קרן אבל רוח לא ימן שנגמול לכפרה ע"י ממון אלף על ידי גלות והי"ס דבייחא און לי אלף
מיתות המורות כלה ימן שנגמול לכפרה ע"י קרן דהיינו כל מיתות קלות וצ"ל מיתות קלות וצ"ל מיתות קלות וצ"ל מיתות קלות
ולמול וקלל אצו ולמו וגו' נפס ומגדף אלוה דרען דמיתות כרתותם (דף ע"ג) כתיב מיתא קרנן על שנגמול לכתיב לעוקה שנגמול
פרט למגדף שאין צו מעשה ורשע ומיתות קלות (ט) מן עשוד כוכבס וצבא ועריות דים סין כתיב ומואל קרנן על שנגמול ופירן ולא מניח
שמע מיתה מלא תקחו בופר ומהתם שמעיין כל מיתות המורות ולמה לי קרא למיתות המורות אלף למיתות קלות ודאי כתיב קרא ומשני
דליצטרין מתי קראי למיתות המורות חד לררן עלייה שלא ימן שנגמול לכפרה כלל וחד לררן יידיה שניתן שנגמול לכפרה על ידי גלות
קשה לרשב"א דמאי איצטרין קרא למיצי מיתות קלות כגון עשוד כוכבס וצבא ועריות דמה שייך סס כופר למ"ד כופר היינו דמי
ניקח ומיך רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה לעעמיה דלמא צפרק שור אגנת ד' וה' (י"ב דף ע"ג) וימן פדיון נפשו דמי מניק:

עין משפט
בר מצוה
10 א מיי מיל מילי רחל
ומורה ופס הלכה ד
סנה לזון קפול
נח ב מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ג ב מיי מילי רחל
סנה עין עין
ד ד מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ה ה מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ו ו מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ז ז מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ח ח מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
ט ט מיי מילי רחל
סנה לזון קפול
י י מיי מילי רחל
סנה לזון קפול

7

היכא דעבדינן החומרא הוי כאילו שילם גם את הקל וע"כ פטור לגמרי גם ידי שמים. (צד) ובס"פ כיצד הרגל, ויהא אדם חייב בכופר, פירש"י היכא דלא אתרו ביה, אבל אתרו ביה קלב"מ, והקשה הרשב"א דא"כ אפילו לא אתרו ביה גמי קלב"מ, וי"ל לדעת רש"י כיון דקיי"ל כופרא כפרה לא שייך ביה קלב"מ לפוטרו מכפרה היכא דלא עבדינן החומרא, אבל היכא דעבדינן החומרא דיש בכלל מאתים מנה וזה שייך גם בכפרה.

(צה) ולקמן בהא דלוקה במפותה משום דליכא תשלומין כתב בקצות החשן סי' תכ"ד דדוקא במפותה דמתתלתו לא נתחייב דהוי מזיק ברשות, אבל אם מחלה לו אחר כך לא יתחייב במלקות בשביל מחילתה, אבל בירושלמי כאן מפורש להיפוך עיי"ש, וכן מבואר בדברי תוס', מכות ט"ז, דהיכא דנתחייב לגר ואח"כ מת הגר חייב מלקות, ומוכח מזה דהא דממון פוטר ממלקות, אין הפירוש דחייב ממון פוטר ממלקות, אלא דתשלומי הממון הן במקום מלקות ואינו נפטר ממלקות אלא כשמשלם.

(צו) שם בגמ'. אי דלא מצוי לאהדורי אנוס הוא. הגרעק"א בדו"ח חקר בחייבי מיתות אנוסין אי מיפטרי מממון, ובשיטה כאן כתב בשם שיטה ישנה דלא מיפטרי דמה מכה בהמה חלקת בו בין אנוס לאינו אנוס אף מכה אדם תחלוק בו, וזהו לשיטת תוס' דאדם המזיק באנוס גמור פטור, אבל לדעת הרמב"ן שילהי פרק השוכר את האומנין דגם אנוס גמור באדם חייב, ואם כן מה מכה בהמה לא חלקת בו בין אנוס לרצון, אף מכה אדם לא תחלוק בו, אלא שהגרע"א העיר מטעם אחר, דאנוס אין כאן מעשה איסור כלל, כעין מ"ש תוס' סוף פרק המניח לענין מקלקל בשבת, ויש לחלק בין אנוס למקלקל, והגע עצמך אם עבדו מחלל שבת באנוס ודאי מצווה להפרישו מטעם למען ינוח עבדך, ואם הוא מקלקל אין כאן למען ינוח דאורייתא.

(צז) דמצוי לאהדורי ע"י הדחק. לפיר"י דהיכא דלא מצוי לאהדורי מיקרי אבוד מן העולם מאי משני, דגם במצוי על ידי הדחק הא כבר נמאסו, וע"כ צ"ל דמ"מ לא הוי אבוד מן

אבל אי נימא דחייבו הוא להתכפר ע"י העונש אתי שפיר, דכיון דהעגלה מכפרת הו"א דגם הרוצח נתכפר ומיפטור ממיתה, אלא דמלשון הכתוב, "ולארץ לא יכופר" מבואר, דלא איירי בכפרת רוצח רק בכפרת הארץ, ולשון סיפרי, "נתערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג שומע אני יתכפר להם ת"ל ולארץ לא יכופר" ומבואר מזה, דאילו נתכפרה הארץ ראוי לפטור את הרוצח, ואם כן מוכח דכל חייבי מיתות הן בשביל כפרת הארץ, כדכתיב ובערת הרע מקרבך, אבל בירושלמי פ"ט דסוטה יליף, מדכתיב ונכפר להם הדם ואח"כ כתוב ואתה תבער הדם הנקי, וכן פירש"י בחומש, והרמב"ם בהל' רוצח, ומשמע להיפוך דאע"ג דנתכפרה הארץ מ"מ לא נפטר הרוצח דצריך לבער הדם הנקי, עכ"פ דחייבו של הרוצח אינו משום כפרתו רק בשביל כפרת הארץ או כדי לבער ^{הרע} ^{הרוצח} ומשו"ה שייך לפוטרו משום קלב"מ כיון דחייבו אינו בשביל כפרתו.

(צב) ולקמן בגמרא קאמר דלאו דחובל הותר מכללו בבית דין, ופירש"י לענין מלקות, וקשה דמאי איריא בבי"ד הא בלאו הכי הותר מכללו, באב המכה בנו ורב הרודה תלמידו, ואומן המקיז דם, וכן במצות מילה, וצ"ל כמ"ש בקובץ הערות סימן ע' דכל אלו כיון דהן לצורך תיקון דלהבא אינן בכלל חובל, אבל עונשי בי"ד הן על לעבר, וכה"ג מיקרי חבלה אלא דהותר מכללו, ושיטת רש"י ר"פ כל הזבחים דהוא מטעם קנס ואי מודה בהו מיפטור [וק"ק לרבה דס"ל דבקנס לא אמרינן קלב"מ לר"מ, ומ"מ מיתה פוטרת ממלקות, ונילף מיניה לקנס-ממון].

(צג) בקצה"ח סימן כ"ח הביא מרש"ל דהא דחייב לצאת ידי שמים הוא רק אי לא עבדינן החומרא עיי"ש, וטעם חילוק זה נראה, לפי מ"ש בחידושי רמב"ן רפ"ק דמכות בהא דאמרי קלב"מ לענין כאשר זמם, אף דמקצת כאשר זמם ליכא, היינו משום דכיון דקלב"מ מיקיים ביה כולו כאשר זמם, היינו דיש בכלל מאתים מנה, והוי כאילו נענש גם בעונש הקל, ולפי"ז ישנן שני דינים בקלב"מ: (א) דחייב החמור פוטר מחייב הקל ואפילו לא עבדינן ביה החומרא, וזה רק בדיני בי"ד אבל ידי שמים חייב, (ב)

8

בענין קים ליה בדרבה מיניה וממון לזה ונפשות לזה

1224597

קצב) הנה יש לחקור בדין קים ליה בדרבה מיניה, אם החיוב החמור פוטר מן החיוב הקל, דלא נתחייב כלל, או דילמא דשפיר חל החיוב הקל, אלא דמאחר שנענש בעונש החמור, דחשיב כאילו נתקיים בו גם העונש הקל.¹⁶⁹ והנפקא מינה בין אלו הצדדים הוא כשחיוב הממונות הוא לאחד, וחיוב הנפשות הוא לשני. דאם נתפוס דהוי כאילו נתקיים בו החיוב, לכאורה אי אפשר לומר שנתקיים החיוב לאחד (בדיני ממונות) כשנענש רק כלפי השני (בדיני נפשות). אבל אי נימא דהוי פטור בעצם החיוב, דלא נתחייב כלל, לכאורה אין לחלק, ומאי שנא אם החיוב לזה או לאחר, ויש לומר דקים ליה בדרבה מיניה אף בממון לזה ונפשות לזה.¹⁷⁰ ובענין זה דממון לזה ונפשות לזה, מצינו כמה שיטות בפירושי הראשונים. דעת רש"י (כתובות לא ע"א ד"ה וקרע שיראים) היא דהויא מחלוקת אמוראים, דרב יוסף הכא סבירא ליה דממון לזה ונפשות לזה חייב ולכאורה משום דבעלמא קים ליה פי' שבעונש החמור

נכלל גם העונש הקל, ודבר זה לא שייך בממון לזה ונפשות לזה, וכמבואר. ורב אשי (בכתובות דף ל סוף ע"ב) סבירא ליה דממון לזה ונפשות לזה פטור, ולכאורה משום דקים ליה פי' שהחיוב החמור פוטר מן החיוב הקל, ולא נתחייב כלל, ושפיר יש לומר דממון לזה ונפשות לזה פטור.

קצג) אמנם, בתוס' (כתובות ל ע"ב ד"ה רב אשי, בבא קמא כב ע"ב ד"ה בגדי דחד, והוא ביתר ביאור בחידושי הר"ן כאן) הביאו דעת הריב"ם שבכל חיובי מיתה דעלמא החיוב הוי לשמים, ודוקא בעדים זוממין אמרינן שהחיוב מיתה הוא לאדם זה. ולכן פירש הריב"ם, דלא נחלקו רב יוסף ורב אשי כלל בזה, דרב אשי איירי בחיוב נפשות לשמים ולכן שפיר יש לומר דממון לזה ונפשות לזה פטור, דבאמת לא חל ביה שם ממון לזה ונפשות לזה. ורב יוסף איירי לגבי עדים זוממין, ודוקא התם הוא דסבירא ליה דהחיוב הוא לאדם זה, ודוקא התם יש לומר דממון לזה ונפשות לזה חייב, דדוקא

169 יש להעיר דיתכן דבשאלה זו תליא השקלא וטריא בתוס' בבא קמא ד ע"א ד"ה כראי, דאם קים ליה פוטר אף בשוגג, שמעינן דאין זה משום שהעונש הקל נכלל בחמור, שהרי לא נתחייב בחמור, אלא ע"כ דקים ליה הוי פטור, ולכן פוטר אף בשוגג.

170 והעיר הר"מ גנן דאפשר שיתכן עוד נפקא מינה לענין אם יש חיוב בזה לצאת ידי שמים, ויש לדון בזה.

התם יש לומר דהוי באמת ממון לזה ונפשות לאחר. ולפי פירוש הריב"ם יוצא דכו"ע ס"ל דקים ליה פי' שעל ידי החיוב החמור יוצא ידי החיוב הקל גם כן. וכולי עלמא מודים דדבר זה לא שייך בדאיכא ממון לזה ונפשות לזה, אלא דרק מיקרי ממון לזה ונפשות לזה לגבי עדים זוממין.¹⁷¹

קצד) ובחידושי הר"ן כאן הוסיף, וז"ל וההיא דאמר רבא רודף שהיה רודף אחר חבירו וכו' דפטור, התם לא הוי מיתה לזה ותשלומין לזה, לפי שלאותו בעל כלים עצמו הוא חייב נפשות, שהרודף ניתן להצילו בנפשו, וכל אדם מותר להרגו, ע"כ. (וכעיי"ז כתבו בתוס' כתובות ובבא קמא.) וקצת קשה, דכיון דכתב הר"ן בדעת הריב"ם דכל חיובי מיתה הוו לשמים ופוטרין ממון לבר מעדים זוממין, אם כן מה הקשה כאן מדין רודף ורוצח. והנראה מקושיית הריב"ם (על פי הר"ן) שאף ברוצח החיוב מיתה הוא לנרצח דוקא, ודלא כחיובי מיתה דעלמא שהם לשמים. ולכן הוקשה לו, אמאי אמרינן קים ליה ברודף, הא צריך להתחייב בממון מכח דינא דמיתה לזה ותשלומין לזה, ועל זה תירץ, דכיון שהיו כולם

מוותרין להרגו, חשיב גם כן כמיתה ותשלומין לאחד.

קצה) ובאמת יש לתרץ באופן אחר קצת את קושיית הריב"ם, אמאי אמרינן קים ליה בדרכה מיניה ברודף ורוצח, אף על פי דהוי חיוב נפשות לזה וחיוב ממונות לאחר. דיש להבין דבכל רוצח באמת איכא שני חיובים - האחד הוא מחמת מעשה העבירה דרדיפה ורציחה, וחיוב זה הוא לשמים, וככל חייבי מיתות דעלמא, ומכח חיוב זה שפיר יש לומר קים ליה בדרכה מיניה. אמנם איכא דין שני בחיובו, והוא חיוב לנרצח מחמת שרצחו, כלומר מחמת שנרצח ולא מחמת העבירה שבו, אלא מחמת תוצאת המעשה שנרצח על ידיו,¹⁷² וזה הוי חיוב לנרצח גופיה. (וכעין דברים הללו אמר הגר"ח זצ"ל, ביישוב קושיית האחרונים¹⁷³ שהקשו מה בין רודף למוסר, ששניהם ניתנו להריגה, אבל חלוקים הם, דברודף אמרינן קים ליה בדרכה מיניה, ובמוסר לא אמרינן קים ליה, כדמוכח מדברי הרמב"ם בפרק ח' מהל' חובל ומזיק. ואמר הגר"ח דנפקא מינה טובא איכא בין דין רודף לדין מוסר, דהרודף הוא חייב מיתה משום מעשה חטאו שרודף,

171 ועדיין צ"ע דאם החיוב מיתה הוא לשמים, היאך נאמר שכאילו נתקיים בו החיוב ממון לאדם זה, ומאי אולמיה בחיוב לשמים מחיוב לאדם אחר, דבחיוב לשמים הוי כאילו נתקיים הקל לאדם זה, ודברי רבינו צ"ב.

172 כעיי"ז ראה בצפנת פענח מהדורא תנינא מא ע"ב, דחיוב רציחה הוא משום הנפעל ולא משום הפעולה, ובזה הסביר דעת שמאי הזקן (קידושין מג ע"א) דאף ברציחה אמרינן יש שליח לדבר עבירה. ועל פי דברי רבינו כאן יש לרונ במה שחידש המנחת חינוך (מצוה לד אות ח) דבכמאבר עצמו לדעת ליכא איסור לא תרצח ואינו חייב מיתה בית דין, וע"ע בס' גנת אגוד סי' יח בהע' ו.

173 ע' פנ"י בבא קמא ק"ו ע"א, ומנחת חינוך סוף מצוה רלו.

10

ובזה יש לומר קים ליה.¹⁷⁴ מה שאין כן במוסר, דאין חיוב על המוסר, אלא דאיכא רק היתר להרגו כלפי אחרים, וקים ליה בדרכה מיניה תלוי דוקא בחיוב מיתה לשמים מחמת מעשה חטאו, ולא בהיתר להרגו גרידא.) ואף על פי שהדברים נכונים מצד הסברא, דאיכא חיוב מהרוצח לנרצח דוקא, והוי חיוב לאדם זה, מכל מקום קשה על זה, מהמבואר ברמ"א (חו"מ סי' לג סעיף טז) שקרובי הנרצח יכולין להעיד על הרוצח. שהרי לפי דברינו, שהחיוב מיתה הוא לנרצח דוקא, היה צריך לומר דקרובי הנרצח פסולין להעיד, שהנרצח הוא הבעל דבר, ונמצא דאלו הקרובים הם קרובים לבעל דבר, ואם כן אמאי כשרים להעיד, ויש לדון בזה.¹⁷⁵

קצו) ולפי מה שביארנו בדעת הריב"ם, דחיוב עדים זוממין הוא דוקא לאדם זה שהעידו עליו, יש לבאר גם את דברי הרמב"ם המפורסמין בהל' עדות פ"ב ה"ב, שכתב נהרג זה שהעידו עליו, ואחר כך הוזמו אינן נהרגין מן הדין שנאמר כאשר זמם לעשות לאחיו ועדיין לא עשה ודבר זה מפי הקבלה. אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין, וכן אם יצא הממון מיד זה ליד זה בעדותן חוזר לבעליו ומשלמין

לו, עכ"ל. וכבר תמהו האחרונים בדברי הרמב"ם אלו, דמאי שנא מלקות ממיתה, דדוקא במיתה אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה, ובמלקות לא אמרינן כן, וע"ע בהשגות הראב"ד שם. וברדב"ז שם כתב ליישב על פי לשון המשנה במכות ה ע"ב, דכאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים, דממעטינן מהכא רק אם כבר הומת, דאחיו כבר אינו קיים. אבל אם לקה ואחר כך הוזמו, דעדיין אחיו קיים, שפיר אפשר להעניש את העדים, דלא ממעטינן מקרא אלא היכא דאחיו אינו קיים, כלו' שכבר הומת בבית דין. ולפי דרכנו נראה להוסיף בזה, די'ש לומר דכיון דחיוב עדים זוממין הוי חיוב דוקא לאדם זה, ממילא יש לומר דאפשר לקיים את העונש רק כשזה האדם עדיין קיים, דכיון שהוא המחייב, צריך שיהיה בחיים כדי לחייבם. אבל כיון שכבר הומת, שוב ליכא למימר דיתחייבו, שכבר אי אפשר לקיים את החיוב לזה שכבר הומת.¹⁷⁶

קצו) ובתוס' (כתובות ל ע"ב ד"ה רב אשי, בבא קמא כב ע"ב ד"ה בגדי דחד) הביאו גם את דעת ר"ת דסבירא ליה דבעלמא ממון לזה ונפשות לזה פטור, ורק לגבי עדים זוממין

174 על פי דברי הגר"ח האלה, ודברי רבינו כאן, יש לדון במש"כ המנחת חינוך (מצוה לד אות יג) דבהורג את חברו ברשות דחייב מיחת בית דין, אבל ליכא בזה דין רודף.

175 ע"ע בס' גנח אגוז סי' לו שכתב דנחלקו בזה הראשונים במכות ו ע"א כביאור קושיית הגמ' דאם כן הרוג יציל, אם הוא מדין בעל דבר או מדין שונא.

176 העיר הר"צ שכטר, שכך הוא בהערות הגר"י ווינברג וצ"ל לחי' הראב"ד לב"ק (בסוף הספר), ונפקא מינה בזה שאם מת מאליו ג"כ י"ל דלא יהיו נהרגים. ולא דומא בהורגו.

אמרינן בממון לזה ונפשות לזה חייב. ולפי הדברים הנ"ל, שיטת ר"ת מבוארת היטב. דהנה מצינו שני פסוקים כמקור לדין קים ליה בדרכה מיניה - אם לא יהיה אסון, וכדי רשעתו. והיה אפשר לומר דלדעת ר"ת מקרא דלא יהיה אסון למדנו שבעונש החמור נכלל כבר העונש הקל, וזה דוקא בששני החיובים הם לאדם אחד. ומקרא דכדי רשעתו ילפינן שאפילו משני בני אדם דפטור, דאין לחייבו על הרשעה השניה, והוי פטור בעצם המחייב, דלא נתחייב כלל. אבל מקרא דכדי רשעתו איכא תנאי אחר, דבעינן שיהיו שני החיובים באים מכח שני מחייבים נפרדים, שאם יבואו שניהם ממחייב אחד, שפיר יתחייב בשני החיובים, דתו לא שייך למימר דעל רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, שהרי אם לא יתחייב בכולם הא לא נתקיים בו עונש הרשעה האחת בשלימות. ולפי"ז י"ל דבכל מקום דמצינו קים ליה בדרכה מיניה דפטור אף אם החיוב הוי לשני בני אדם, זהו מקרא דכדי רשעתו, שאע"ג דלא שייך הפטור דלא יהיה אסון, דאין לומר דהממון נכלל במיתה, שהרי לאדם אחר הוא, אבל עדיין איתיה לפטורא דכדי רשעתו, שמעצם המחייב נפטור. אבל בעדים זוממין דוקא, אין לומר הכי, דאף הפטור דכדי רשעתו לא יועיל, כיון שהכל בא עליו מחמת אותו המחייב דכאשר זמם, ולמחייב אחד אפשר לפטור רק מקרא דלא יהיה אסון, אבל פטור זה אינו מועיל לפטור כשהחיובים הן לשני בני אדם. ומשום

כדי רשעתו אין לפטורו, שהרי פטור כדי רשעתו שייך רק בשהחיובים באים ממחייבים נפרדים, ולא ממחייב אחד, וכמבואר. ומשום הכי אית ליה לר"ת דבעלמא ממון לזה ונפשות לזה פטור, חוץ מבעדים זוממין דחייב. אכן, מדברי התוס' (שם בכתובות ובבא קמא) לא משמע כן, דהתם כתבו לדעת ר"ת דהא דפטרינן במיתה לזה ותשלומין לאחר ילפינן מלא יהיה אסון, ודלא כדברינן הנ"ל, וצ"ע.

קצת) בתוס' שם (כתובות ל ע"ב ד"ה רב אשי, בבא קמא כב ע"ב ד"ה בגדי דתד) הוכיח ר"ת דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור מקרא דלא יהיה אסון, דאיירי במיתה לאשה ותשלומין לבעל שהולדות שלו. וחלק על זה הר"י, דאין משם ראיה, דכיון שהולדות הם מגוף האשה, חשיב מיתה ותשלומין לאחד. ובאמת נחלקו בזה גם הרמב"ם והראב"ד, ויש פרק ד' מהלכות חובל ומזיק, שכתב הרמב"ם הגוף את האשה ויצאו ילדיה אף על פי שלא נתכוון חייב לשלם דמי וולדות לבעל, ונוק וצער לאשה וכו' אם מת הבעל נותנין ליורשיו ואם נגפה אחר מיתת הבעל אף דמי וולדות לאשה. והשיג על זה הראב"ד, וז"ל, א"א אין דבר זה מחזור מן ההלכה, דאפילו לרבא דאמר בשחבל בה לאחר מיתת הגר זכיא לה איהי בגווייהו, הני מילי אשת הגר שאין לו יורשים דקדמה איהי וזכיא בגווייהו, אבל אשת ישראל שיש לו יורשים לעולם הם ליורשיו, עכ"ל הראב"ד, וכנראה דבזה נתלקו הרמב"ם והראב"ד,

דעת הראב"ד מבואר דבדמי ולדות לעולם עיקר החיוב הוא לבעל (וכדעת ר"ת), דלבעל איכא בעלות על הוולדות כדיני ממונות, ולכן אף על פי שנגפה לאחר מיתת הבעל, אין כלל חיוב לאשה עצמה, אלא זכו היורשים בהך בעלות על הוולדות, והם גובים את חיוב דמי וולדות. אבל לדעת הרמב"ם כנראה דזה אינו, דחילק הרמב"ם בין אם נגפה בחיי הבעל לאם נגפה לאחר מיתת הבעל, וצ"ב החילוק. ולכאורה צ"ל לדעת הרמב"ם, דעצם בעלות הוולדות הוא של האשה (וכדעת הר"י), שהיא בעלת הוולדות כדיני ממונות, והחיוב בעצם לשלם הוא לאשה, אלא דאיכא זכות בפני עצמה שבחיי הבעל גובה הוא בדמי הוולדות, אף שעצם הבעלות הוא לאשה.

קצ"ט) הנה דעת רש"י (בבא קמא י ע"א ד"ה מה שאין כן באש) ודעת הריב"א (בתוס' בבא קמא ד ע"א ד"ה כראי) שאדם שהרג פטור מן הכופר משום דקים ליה בדריבה מיניה. ולכאורה היה אפשר לדון בזה משום ממון לזה ונפשות לזה, דלכאורה המיתה הוא לנרצח והממון ליורשים, ואמאי לא הזכירו הראשונים כלל את כל הענין של ממון לזה ונפשות לזה. ולכאורה יש לומר דזה לא קשה, דבאמת עיקר חיוב כופר הוא גם כן לנרצח ולא ליורשים, והיורשים גובין את הכופר רק מדין ירושה, וכשאר חובות של אביהם.¹⁷⁷ ולכן חיוב מיתה הוא לנהרג, וחיוב כופר בעצם שייך לנהרג גם כן, ואין לדונו כממון לזה ונפשות לזה, אלא כמיתה ותשלומין לאחד.

בענין פסול רשע לעדות

ר) תוס' ד"ה לרצונו רשע הוא - ואע"ג בורר (כו ע"א) האי כמו רשע דחמס הוא דבעי רבא רשע דחמס בפרק זה דומיא דאוכל גבילות לתיאבון כיון

177 והעיר הר"צ שכטר דבאחרונים מבואר דלא כדברי רבינו בזה, דכמנחת חינוך (מצוה נא אות יז) הביא קושיית התוס' דלמה לי קרא שאין הבעל יודש כופר, הא אין הבעל יודש בראוי, ותיירך דכופר לא בא ליורשים מדין ירושה מהנהרג אלא דשייך להם ישיר מכח עצמם. וכן בשו"ת זרע אברהם סי' יד אות ג כתב כן, והוכיח כן מגיטין מג ע"א, שאם עשאו טריפה עדיין משלם רק ליורשים. אולם נראה דמהתם ליכא ראיה, ובאמת מוכח כדעת רבינו, דקס"ד דמשלמין כופר לעצמו, ודחינן דכופר אין משתלם אלא לאחר מיתה. ונראה דהוא דין בפני עצמו בתשלומי הכופר, דהא לא אמרו דכופר אינו שייך אלא ליורשים, אלא דאינו משתלם אלא לאחר מיתה, אבל עצם החיוב שייך לנהרג, ויש לדון בזה. ע"ש.

(13)